

Сучасний урок...

У цьому випуску:

- 1 Сучасний урок...
- 2 Педагогічна позиція – взаємодія вчителя та учнів
- 3 Розвиток творчих здібностей учнів засобами ділової гри
- 4 Використання ІКТ в навчально-виховному процесі
- 5 Місце уроку у розвитку творчих здібностей учня
- 6 Критичне мислення як засіб формування творчих та пізнавальних здібностей учня
- 7 Рефлексія як спосіб підвищення ефективності уроку
- 8 Сподівання вчителів

Школа – це майстерня, де формується думка підрастаючого покоління, треба міцно тримати її в руках, якщо не хочеш випустити з рук майбутнє.

А.Барбюс

Яким має бути сучасний урок? Якими повинні бути змістовні, організаційно-методичні, психолого-педагогічні основи його підготовки та проведення? Яке його призначення і в чому його суть?

Ці питання хвилюють сучасного вчителя, небайдужого до долі своїх вихованців і якості своєї професійної діяльності, щоби, як говорив В.Сухомлинський, «школа була домом радості, де учням радісно й легко вчитися та жити».

Розв'язання цих питань неможливе без використання індивідуального підходу у навчанні, оцінюванні, вихованні тощо.

Необхідно бачити, цінувати й берегти винятковість і неповторність кожного учня, створювати для нього умови для «злету» творчих можливостей і шукати стимули для інтелектуальної активності творчих ініціатив.

Не слід вважати, що творча особливість виникає з нічого.

Завдання вчителя – дати можливість кожному учневі проявити себе.

Будувати навчальний процес, розраховуючи лише на засвоєння певного обсягу знань, не можна. Це схоже на постійне годування дитини з ложки, яка не дається їй у руки, тому вона не вчиться їсти самостійно.

Сьогодні учень повинен не тільки запам'ятовувати, а й досліджувати навіть відкривати: не лише засвоювати певний запас знань, а й творчо підходити до розв'язання різних життєвих ситуацій.

Необхідно навчити школярів отримувати знання власними зусиллями, тобто «не тільки самостійно «харчуватися», але й самостійно «добувати їжу»». З цією метою необхідно розширювати та зміцнювати між предметні зв'язки, роблячи свої уроки цікавими, творчими та багатограними.

Отже, шлях до педагогічної майстерності триває все життя й складається з окремих стежинок, струмочків, які допомагають оволодіти увагою, думками, вчинками наших вихованців. Він проявляється в бажанні допомогти кожній дитині стати кращою, розумнішою, знайти свій ритм навчання, стиль життя й поведінки.

Педагогічна позиція – взаємодія вчителя та учнів

**Якщо вчитель поєднує в
собі любов до справи і
до учня, він –
досконалий учитель**

Л.Толстой

Успішне вирішення завдань сучасної школи передбачає подальше підвищення ефективності різних форм навчання, зокрема й уроку як основної форми організації навчального процесу. Проблема уроку завжди привертала увагу педагогів-дослідників і вчителів-практиків. Значний внесок у розробку теорії уроку зробили Ю.К.Бабанський, В.К.Буряк, М.А.Данилов, Ю.Б.Зотов, Г.Векк, В.Оконь та ін.

Наразі є зрозумілим, що тільки особистісний підхід до проблеми уроку дасть змогу знайти оптимальні шляхи підвищення його результативності у підготовці творчої особистості школяра.

Сьогодні потребує нових підходів до статусу проведення уроку, до організації навчально-виховної роботи. Багато дослідників вважають, що шлях до вирішення проблеми слід шукати у зміні характеру стосунків вчителя та учнів на уроці: педагогічний процес повинен стати привабливою силою для дитини (Ш.А.Амонашвілі); процесом постійного оновлення та збагачення – і тих, хто виховується, і тих хто виховує (В.О.Сухомлинський); цілеспрямованою взаємодією вчителя і учнів, що передбачає формування творчої особистості з активною громадською позицією (Л.В.Кондрашова). Загальним для всіх наведених тверджень є спроба авторів акцентувати увагу на зміні стосунків у системі «вчитель-учень», характеру та стилю їхніх дій на уроці, перенесенні акцентів з активності позиції вчителя на активність учня.

Інколи у щоденній праці позиція вчителя насичена догматизмом і формалізмом, на уроці часто домінує монолог вчителя. У діях педагогів домінує трафарет: активні дії належать вчителю, а учням – виконавські. У ситуації, коли вчитель диктує, а учень виконує, неможливо забезпечити нормальний психологічний клімат уроку, нормальне самовідчуття кожного учня. Оздоровлення атмосфери уроку потребує зміни позиції педагога у системі стосунків «Учитель-учень». Моральна атмосфера уроку залежить від характеру педагогічного впливу та відповідної реакції учня на цей вплив. Вплив педагога може викликати позитивну, нейтральну та негативну відповідні реакції учня. Неадекватність форми педагогічного впливу сприяє створенню конфліктних ситуацій на уроці.

Вчителю важливо прогнозувати на уроці результати педагогічного впливу на настрій та поведінку учнів, характер сприйняття та переживань кожного учня, його ставлення до впливу вчителя. Неадекватне сприйняття учнем педагогічного впливу найчастіше заважає педагогічній взаємодії на уроці, що безпосередньо позначається на кліматі уроку, його моральній атмосфері. Це відбувається тому, що часто справедливі вимоги вчителя сприймаються школярем неадекватно.

Традиційна практика, що склалася, зобов'язує вчителя формулювати й продумувати дидактичні, виховні та розвивальні завдання уроку, а механізми спілкування, що повинні бути представлені у вигляді комунікативного завдання, все ще ігноруються вчителями під час підготовки та проведення уроку.

Розвиток творчих здібностей учнів засобами ділової гри

У підлітковому віці спостерігається потреба у формуванні власного світогляду, прагнення бути дорослим, бурхливий розвиток фантазії та уяви, спрямованість на самоствердження перед суспільством. Задоволенню цих прагнень сприяють ділові ігри, які залучають підлітка до діяльнісного вирішення завдань і проблем.

Ділова гра використовується для вирішення комплексних завдань, засвоєння нового та закріплення вивченого матеріалу, розвитку творчих здібностей, формування

загальнонавчальних умінь, а також дає можливість учням зрозуміти і засвоїти навчальний матеріал з різних позицій. Навчання засобами ділової гри сприяє здобуттю більш глибоких теоретичних знань, прийняттю оптимальних рішень, розвитку активності учня; відповідає інтересам того чи іншого учасника гри; спонукає

творчо засвоювати матеріал і приймати, залежно від ситуації, правильні рішення. У діловій грі ігрові елементи об'єднані в єдине ціле із сферою реальних життєвих ситуацій, присутній елемент зацікавленості, оскільки гра містить необхідні учням факти, події, ситуації, створюються нові цікаві моменти, в яких гравець може яскравіше розкрити себе, формуються уміння і навички, необхідні у майбутньому житті, громадянська та особистісна позиція дитини; швидкість у прийнятті рішення, наявність у власних рішеннях твердих переконань, елементів нового, вміння користуватись науковою літературою, засобами художнього слова тощо

Основою індивідуальної системи роботи за методом ділової гри є два обов'язкові моменти: учні мають приходити на заняття підготовленими та уважно слухати та енергійно реагувати.

Обов'язок учителя - мотивувати зацікавлення учнів предметом: створити таке середовище в класі, яке заохочує учнів ділитися власними ідеями, знаннями і досвідом, брати участь в аналітичному процесі.

Обов'язок учня – привнесення в навчальний процес своєї активної уваги і участі. Учень несе особисту відповідальність за своє навчання: «Учитель знаходиться поруч, щоб допомогти мені, і я повинен використати цю допомогу, але кінцева

відповідальність за результат лежить на мені».

Мета і вчителя і учнів – створити у класі таке середовище, в якому учні можуть розвинути чи хоча б застосувати ті навички пізнання і поведінки, які потрібні будуть майбутнім випускникам.

Ці ігри надають учням можливість отримати перший позитивний досвід навчання за цією методикою. Зростає зацікавленість учнів у засвоєнні теоретичного матеріалу, активність під час обговорення матеріалів гри.

Зміст навчального проекту ділової гри повинен ґрунтуватися на принципах дидактики з урахуванням вікових особливостей учнів та принципу послідовності.

Для досягнення найповнішого ефекту ділової гри необхідно, щоб учитель був мотивованим та активним партнером у навчальному процесі. Від учителя очікується новий рівень відповідальності: він повинен здійснювати самостійний аналіз, вміти доводити його результати до аудиторії та захищати або зважувати цінність своїх висновків під критичним поглядом учнів.

Використання ІКТ в навчально-виховному процесі

Сучасний період розвитку суспільства характеризується особливим впливом комп'ютерних технологій, які мають своє місце у всіх сферах людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних хвиль у суспільстві, утворюючи тим глобальний інформаційний простір. Важливою частиною цих процесів є комп'ютеризація освіти.

Сьогодні, враховуючи сучасні вимоги, вчитель повинен вносити у навчальний процес нові методи подання інформації.

Будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, бо основу технологічного процесу навчання складає одержання та перетворення інформації.

Під час підготовки до уроку з використанням ІКТ учитель не повинен забувати, що це УРОК, отже, необхідно скласти план уроку виходячи з його мети. Для вибору навчального матеріалу необхідно дотримуватись основних дидактичних принципів: систематичність та послідовність, доступність, диференційованість підходу, науковість та ін. При цьому комп'ютер не замінить вчителя, а лише доповнить його.

Такому уроку властивим є:

- принцип адаптивності: застосування комп'ютера відповідно до особливостей дитини;
- керованість: у будь-який момент можлива корекція вчителем процесу навчання;
- інтерактивність та діалоговий характер навчання;
- оптимальне поєднання індивідуальної та групової роботи;
- підтримка в учнів стану психологічного комфорту при спілкуванні з комп'ютером;
- необмежене навчання: зміст, його інтерпретації як завгодно великі.

Комп'ютер виконує наступні функції:

1. джерело інформацій;
2. наочність;
3. тренажер;
4. засіб діагностики та контролю;
5. засіб підготовки тестів, їх зберігання;
6. графічний редактор;
7. засіб підготовки виступів;
8. обчислювальна машина з великими можливостями.

Комп'ютер може використовуватись на всіх етапах: як при підготовці до уроку, так і в процесі навчання: під час пояснення (введення) нового матеріалу, закріплення, повторення, контролю ЗУН.

Уроки, підготовлені за допомогою комп'ютера більш цікаві та ефективні при роботі з інформацією.

Одноманітність у роботі стомлює не лише учня, але й учителя.

Ш.Амонашвілі

Місце уроку у розвитку творчих здібностей учня

Виховання особистості, здатної мислити творчо, самостійно орієнтуватись у сучасному ринковому середовищі – завдання школи. Головне призначення уроку – організувати творчий процес.

Творчість – вища форма активності та самостійності в діяльності людини. Творча людина завжди досягає високих результатів у всіх або в якійсь одній (чи кількох) сферах своєї діяльності – інтелектуальній, соціальній тощо. Чим вищий рівень творчості, тим людина успішніша.

І.Волошук наполегливо радить, що «дбаючи про розвиток творчих здібностей, учителів потрібно добиватися підвищення кожного з п'яти показників, що визначають структуру творчих здібностей. Це – спостережливість, уявлення, пам'ять, мислення, самостійність»

Основні показники творчих здібностей – це

- ✓ Швидкість думки - кількість ідей, що виникають в одиницю часу.
- ✓ Гнучкість думки - здатність швидко і без внутрішніх зусиль переключатися з однієї ідеї на іншу, бачити, що інформацію, отриману в одному контексті, можна використати в іншому.
- ✓ Оригінальність - здатність до генерації ідей, що відрізняються від загальноприйнятих, парадоксальних, несподіваних рішень. Вона пов'язана з цілісним баченням усіх зв'язків і залежностей, непомітних при послідовному логічному аналізі.
- ✓ Допитливість - здатність дивуватися, цікавість і відкритість до всього нового.
- ✓ Точність - здатність удосконалювати йди надавати закінчений вигляд свого творчого продукту.
- ✓ Сміливість - здатність приймати рішення в ситуації невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити їх до кінця, ризикуючи особистим успіхом та репутацією.

Обов'язкові умови проведення уроку, спрямованого на розвиток творчих здібностей учнів:

1. Учитель повинен приймати всі відповіді учнів (усні та письмові відповіді; відповіді в графічній та об'єктній формі, у формі поведінки і реакції на іншу людину).

2. Необхідно забезпечити незалежність вибору і прийняття рішень учнями для того, щоб вони могли самостійно контролювати власне просування до професійно значимого результату.

3. Вчитель повинен захоплюватися кожною ідеєю учня і розвивати її.

4. Помилка учня повинна сприйматися та використовуватися як можливість нового, несподіваного погляду на щось звичне.

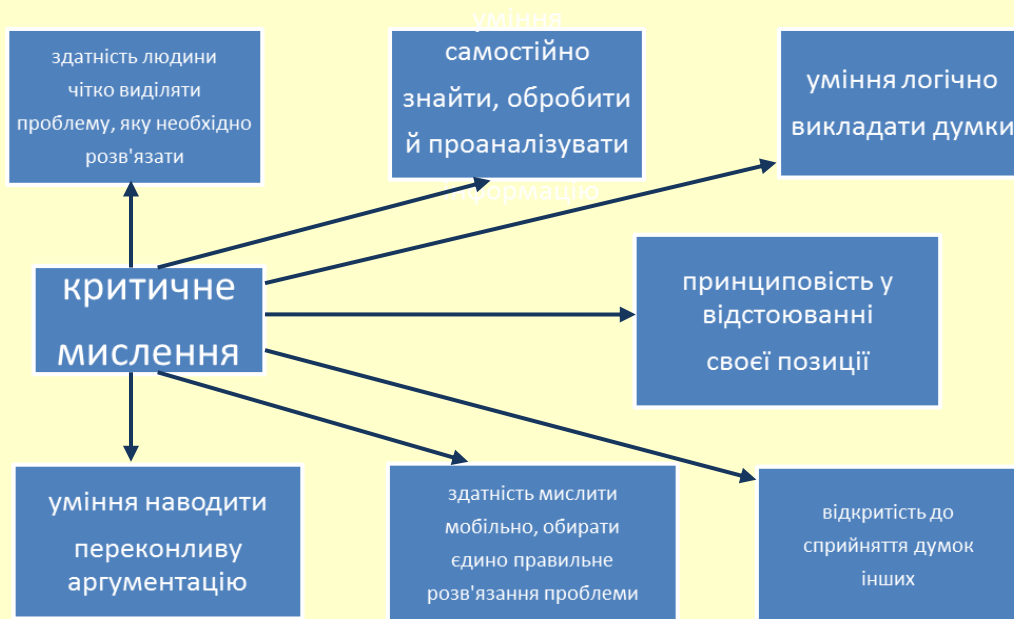
5. Неодмінною умовою проведення уроку є позитивна підтримка особистості кожного учня з боку вчителя та інших учнів.

6. Під час уроку виключається всяка критика особистості та діяльності учнів.

7. Слід ширше використовувати в навчальній діяльності повсякденний досвід учнів, як у галузі особистих інтересів, так й у сфері міжособистісного спілкування.

Таким чином, основне завдання уроку, спрямованого на творчий розвиток учня – допомогти розкрити власні можливості учня.

Критичне мислення як засіб формування творчих та пізнавальних здібностей учнів

Критичне мислення має певні характеристики:

1. **Самостійність.** Ніхто не може мислити за людину, висловлювати її думки, переконання, ідеї тощо. Мислення стає критичним, тільки якщо носить індивідуальний характер.
2. **Постановка проблеми.** Критичне мислення досить часто починається з постановки проблеми, а її розв'язання стимулює людину мислити критично. Початок розв'язання проблеми – це збирання інформації за нею, бо роздумувати « на порожньому місці» фактично неможливо.
3. **Прийняття рішення.** Закінчення процесу критичного мислення – це прийняття рішення, яке дозволить оптимально розв'язати поставлену проблему.
4. **Чітка аргументованість.** Людина, яка мислить критично, повинна усвідомлювати, що часто одна проблема може мати декілька розв'язань. Тож слід підкріпити прийняте рішення вагомими, переконливими власними аргументами, які б доводили, що саме таке розв'язання є найкращим, оптимальним.
5. **Соціальність.** Людина живе в соціумі. Тому доводити свою позицію людина повинна в спілкуванні. У результаті спілкування, диспуту, дискусії людина поглиблює свою позицію або може змінити її.

Умови, що стимулюють розвиток критичного мислення:

1. **Час.** Учні повинні мати достатньо часу для збирання інформації з проблеми, її обробки, вибору оптимального способу презентації свого рішення.
2. **Очікування ідей.** Учні повинні усвідомлювати, що вчитель очікує від них висловлювання думок та ідей у будь – якій формі, їх діапазон може бути необмеженим, ідеї можуть бути різноманітними, нетривіальними.
3. **Спілкування.** Учні повинні мати можливість для обміну думками (вони можуть бачити свою значущість і свій внесок у розв'язання проблеми)
4. **Цінування думок інших.** Учні повинні вміти слухати і цінувати думки інших.
5. **Віра в сили учнів.** Учні повинні знати, що їм можна висловлювати будь - які думки , мислити поза шаблоном. Учитель повинен створити середовище, вільне від жартів, глузувань.
6. **Активна позиція.** Учні повинні займати активну позицію у навчанні, отримувати справжнє задоволення від здобування знань.

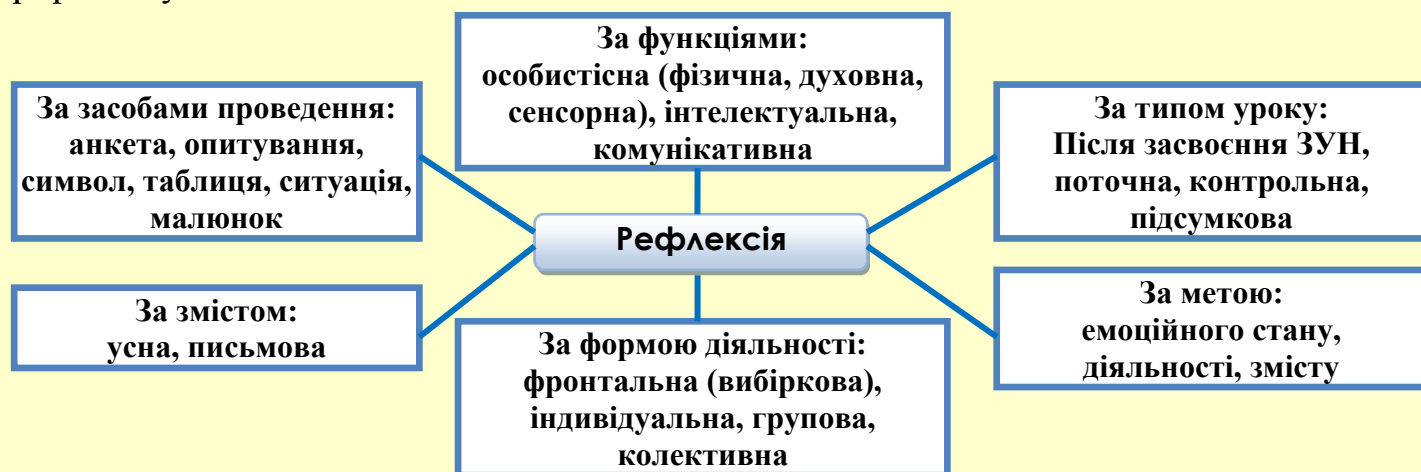
Технологія «Розвиток критичного мислення» універсальна, вона дозволяє здобути такі освітні результати, як уміння працювати в різних галузях знань з інформацією, висловлювати свої думки усно чи письмово, формувати особисту точку зору на підставі різноманітних ідей та уявлень, уміння працювати в команді.

Рефлексія як спосіб підвищення ефективності уроку

Для управління процесом ефективного засвоєння знань необхідний постійний зворотній зв'язок з учнями: як вони засвоїли новий матеріал, які проблеми виникла? Лише опитуванням відповідно до домашнього завдання, у такому випадку, неможливо обмежитись.

Будь-який контроль знань повинен сприйматися вчителем як матеріал для моніторингу навчального процесу. Тобто, необхідно мати такі засоби, які б могли дозволити забезпечити оперативний моніторинг якості одержаної інформації, створити необхідні умови для рефлексії учнів.

Під час вибору того чи іншого виду рефлексії враховують складність і мету вивчення матеріалу, тип заняття, способи та методи навчання, вікові та психологічні особливості.

Прийоми рефлексії:

1. Рефлексія настрою та емоційного стану (доцільно проводити на початку уроку з метою встановлення емоційного контакту з групою та наприкінці діяльності)
2. Рефлексія діяльності (дає можливість осмислення способів та прийомів роботи з навчальним матеріалом, пошуку найбільш раціональних. Доцільно застосовувати на етапі перевірки домашнього завдання, під час захисту проектних робіт. Застосування наприкінці уроку дає можливість оцінити активність кожного учня на різних етапах уроку)
3. Рефлексія змісту навчального матеріалу (застосовується для визначення рівня усвідомлення змісту пройденого. Зазвичай наприкінці уроку підводяться його підсумки, відбувається обговорення того, що дізналися, того – як працювали – кожен оцінює свій вклад у досягнення поставленої мети, ефективність роботи.)

Розглядаючи рефлексію як засіб підведення

підсумків уроку можна виділити наступні, цікаві методи її проведення:

- «Сонечко» - на дошці прикріплено коло, діти мають промінці жовтого та червоного кольорів, які необхідно прикріпити до сонечка. Жовтий – заняття дуже сподобалось, багато цікавої інформації; червоний – заняття не цікаве, нічого нового не дізнався;
- «Корзина ідей» - учні записують на аркушах свої думки стосовно уроку, складають їх до корзини. Вчитель (вибірково) зачитує думки та обговорюються відповіді;
- «Слон» - учні зображують на аркушах слона. Вчитель збирає малюнки для подальшого аналізу роботи учнів на уроці, надається характеристика елементів:
  - Вуха – людина уважно слухає, сприймає більше усної інформації;
  - Очі – уважно дивиться, сприймає графічну інформацію;
  - Голова – це розумова діяльність;
  - Хобот – знання, які було одержано.

Організація рефлексії на кожному уроці обов'язкова, вона сприяє підвищенню мотивації дитини.

Сподівання вчителів

Результатом діяльності вчителя повинні стати вислови:

- ✚ Учень: «Я люблю цей предмет, тому що він дуже цікавий, захоплюючий і дійсно стане в нагоді мені в житті»;
- ✚ Батьки: «Ми любимо цей предмет, тому що упевнені, що з його допомогою наші діти зможуть знайти і реалізувати себе в сучасному житті, стати успішними»;
- ✚ Вчитель: «Я люблю свій предмет, тому що, убачивши з яким бажанням і інтересом діти ходять на мої уроки, відчуваю, що приношу реальну користь»;

✚ Директор школи: «Я люблю цей предмет, тому що вся школа його любить»;

✚ Бізнесмен: «Я люблю цей предмет, тому що зацікавлений в появі освічених і кваліфікованих молодих фахівців, які можуть стати співробітниками моєї компанії»;

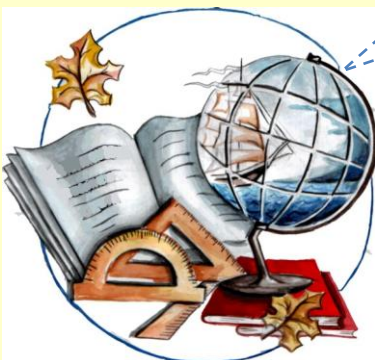
✚ Мер міста : «Я люблю цей предмет, тому що чим вище рівень знань молодих людей, тим більше вони зможуть зробити на користь міста»;

✚ Президент України: «Я люблю цей предмет, тому що тільки освічені і грамотні професіонали здатні побудувати розвинуте цивілізоване суспільство і вивести Україну на високі світові позиції»

«У наших школах не повинно бути нещасливих учнів, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні — єдине джерело внутрішніх сил учня, які породжують енергію для долаття труднощів, бажання вчитися».

В.О.Сухомлинський

Харківський технічний ліцей
вул. Самаркандська, 17
<http://lyceum173.edu.kh.ua/>

